



نخستین همایش ملی اخلاق و عرفان در ادب فارسی

اندیشه عرفانی مولانا در پس مفتعلن

دکتر علی فیلی*

زینب نظری**

چکیده:

مولوی یکی از شاعرانی است که مفاهیم شعر او همواره محل بحث و کنکاش ادب دوستان است. کلمات و عبارات شعر او هر کدام معنایی ژرف دارند که تنها از روی ظاهر شعر قابل درک نیست. مفتعلن، گرچه از اوزان عروضی محسوب می شود و مولوی پایبندی به عروض را مانع بیان مفاهیم و اغراض خود می داند، اما معنای ژرف این عبارت اشاره به رعایت نظم و انضباط و مقید بودن به قوانین است. از آنجا که مولوی بیشتر اشعار خود را در حالت سکر و عرفان می سروده و شاگرد او آنها را می نوشته، خروج از قواعد عروضی در شعر او دیده می شود. رعایت نظم که یکی از اصول رسیدن به کمال در عرفان است مانعی برای مولوی محسوب نمی شود و او عشق را جایگزینی مناسب برای انضباط می داند. وی از پیشتازان قله کمال عرفان است که نشان می دهد عدم رعایت نظم و انضباط خللی در راه صعود عرفانی و رسیدن به قله کمال ایجاد نمی کند.

واژگان کلیدی: مولوی، مفتعلن، نظم و انضباط، کمال.



نخستین همایش ملی اخلاق و عرفان در ادب فارسی

* استادیار زبان و ادبیات عرب دانشگاه آزاد اسلامی واحد زابل نویسنده مسؤول fili_ali@yahoo.com

** دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه سیستان و بلوچستان zeinabnazari@yahoo.com

مقدمه:

بسیاری از عارفان، به منظور بیان لطایف عرفانی زبان شعر و ادب را برگزیده اند. این کار به دلایل گوناگونی صورت گرفته است. زیرا زبان شعر برای بیان مفاهیم والای عرفانی لطافت و انعطاف پذیری لازم را دارد. مولانا از بزرگترین عارفان فارسی زبان است که مفاهیم والای عرفانی را با زبان شعر بیان داشته است.

بیان مسأله:

بحث و جستجو در اعماق سروده های عرفانی یکی از راه های شناخت معنای عمیق این سروده ها و دست یافتن به بسیاری از نکات و رمز و رازهای سیر و سلوک عرفانی است. مولانا پیشتر شعرای عارف زبان فارسی از آن دسته شاعرانی است که شعر او دارای لایه های عمیق و نهفته زیادی است. از جمله سروده های محل بحث مولانا «مفتعلن، مفتعلن، مفتعلن کشت مرا» است. در این پژوهش سعی بر آن است که معنا و مفهوم عرفانی این مصرع تبیین شود و در همان حال به سوالات زیر پاسخ داده شود؟

1. منظور از مفتعلن چیست و اینکه مولانا این همه آن را ملول میداند به چه علت است؟
2. رعایت اوزان عروضی چه مشکلاتی برای بیان مفاهیم ایجاد می کند؟
3. آیا اوزان عروضی میتوانند نماد و رمز مفهوم خاصی در ادبیات باشند؟
4. عدم رعایت قوانین عروضی در شعر مولانا نماد و رمز چه چیزی است؟
5. آیا عدم رعایت اوزان عروضی خللی در شعر مولانا ایجاد کرده است؟
6. جایگزین مولانا برای عدم رعایت نظم عروضی چیست و آیا در این باره موفق بوده است؟

پیشینه تحقیق:

در ارتباط با شعر مولانا به ویژه مثنوی معنوی پژوهش های علمی بسیار گسترده ای صورت گرفته است. کمتر شاعری در ادب فارسی یافت می شود که تا این اندازه شعر او مورد تجزیه و